

УДК 81'25'38 : 821.521-32=161.2

ОСОБЛИВОСТІ ЗБЕРЕЖЕННЯ ТА ПЕРЕДАЧІ ІНДИВІДУАЛЬНОГО СТИЛЮ МАЛОЇ ПРОЗИ ЛУ СІНЯ В УКРАЇНСЬКОМУ ПЕРЕКЛАДІ (НА ПРИКЛАДІ ОПОВІДАННЯ “ЩОДЕННИК БОЖЕВІЛЬНОГО”)

Дарія Підмогильна

*Київський національний лінгвістичний університет,
кафедра мов і цивілізації Далекого Сходу,
вул. Лабораторна, 5/17, Київ, Україна, 03680,
тел.: (067) 296 00 13, e-mail: bosik-xuesheng@mail.ru*

Досліджено спроможність відтворення стилістичних особливостей малої прози відомого сучасного письменника Китаю – Лу Сіня на ідейно-образному та мовному рівнях. Простежено особливості збереження та передачі індивідуального стилю письменника в українському перекладі Івана Корнійовича Чирка.

Ключові слова: індивідуальний стиль, стилістичні особливості, Лу Сінь, проблеми перекладу.

Аби зробити довершений переклад твору (тобто такий, який зберігає ідейно-образну структуру оригіналу і виступає як його семантико-стилістична паралель) одного лише знання та володіння іноземною мовою недостатньо, адже у процесі перекладу перекладач працює не лише з мовою. Велике значення мають і позамовні чинники, знання культури, де побутує твір, автора цього твору, його творчої манери та життєвого шляху тощо.

Перекладаючи будь-який іншомовний твір, важливу увагу доцільно приділяти дослідженню особливостей мови, стилю, художніх засобів та творчих методів, якими користується автор оригіналу, що, своєю чергою, відіграють важливу роль у розумінні та правильній інтерпретації авторського стилю.

Перш за все необхідно зазначити, що творчість Лу Сіня – яскрава сторінка в історії китайської літератури, прекрасна спадщина китайського народу. Його твори досліджують та перекладають багато літературознавців. У нашій країні досить багато цікавих свідчень та серйозних спостережень про Лу Сіня читач може знайти у працях учених та перекладачів: В. Алексєєва, В. Васильєва, В. Колоколова, В. Петрова, Л. Позднєєвої, В. Семанова, В. Сорокіна, М. Федоренка, Л. Ейдліна, В. Сухорукова, А. Шпрінцина, які перекладали повісті, оповідання, поезію у прозі, вірші та літературно-критичні і публіцистичні статті, памфлети письменника. Українською мовою твори Лу Сіня перекладав Іван Корнійович Чирко. Саме переклади останнього ми і брали за основу цього дослідження.

Досліджуючи особливості творчості китайського письменника Лу Сіня, перш за все необхідно вказати на те, що в галузі мови і художнього стилю він був справжнім новатором. Письменник сміливо й рішуче ламав архаїчну книжну мову веньянь і вимагав створення дійсної народної літератури, мова якої була б близькою і зрозумілою народу. Жива і простонародна мова особливо яскраво і вільно виступала у Лу Сіня в оповіді та діалозі. Експресія мови, форми звертання до співбесідника ставали невимушеними, вільними від традиційної церемонії та кодексу честі.

Лу Сінь унікав описовості, зосереджував увагу на психологічній характеристиці героя, намагався побачити світ його очима та індивідуалізувати мовлення. Однією з найважливіших вимог, які він висував до себе та до якої він неодноразово звертався, був лаконізм в оповіді. Лаконізм властивий майже кожному твору Лу Сіня.

Прагнення Лу Сіня зблизити літературну і розмовну мову часто виявляється в особливостях синтаксичної будови його оповіді, у короткості речень. Логічної ясності синтаксису Лу Сінь досягає добром простих зворотів, що рельєфно відтворюють логічний хід думок. У нього звичайні короткі і строго організовані речення.

У художній творчості Лу Сінь досить часто використовував гротеск. Для досягнення сатиричного ефекту письменник нерідко вживає слова у протилежному контексті, і, набуваючи іронічного значення, протилежного справжньому змістові явища чи характеру, це ускладнює сприйняття тексту та переклад його на іншу мову. Для Лу Сіня сатира передбачала можливість формувати індивідуально-авторський ракурс бачення суспільних негараздів та виражати свої емоційно забарвлені оцінки суспільних та особистих вад [6, с. 130].

Щодо творчого методу, то варто зазначити, що Лу Сінь був письменником-експериментатором. За визначенням Д. Овсянико-Куликовського, сутність цього методу полягає в тому, що письменник не намагається показати широку і різнобічну картину життя (скласти своєрідні документи доби, як письменники-спостерігачі), а навмисно демонструє лише ретельно відібрані конкретні риси, в результаті чого та сторона життя, яку досліджує художник, постає так яскраво і чітко, що її роль і зміст стають зрозумілими усім [8, с. 235].

Перекладаючи твори Лу Сіня українською мовою, головне завдання, яке стоїть перед перекладачем – дослідити особливості індивідуального стилю автора та підібрати такі засоби рідної мови, які б паралельно зі змістом та семантико-стилістичними особливостями правильно відображали б ідею та психологічні аспекти письменника крізь призму власного болісного сприймання.

Отже, перед перекладачем постає завдання не лише зберегти і передати стилістичні та мовні особливості автора, а перш за все, зрозуміти його внутрішні хвилювання та підібрати такі засоби рідної мови, які б їх розкривали. Якщо цього не вдасться зробити, то ідейно-образна структура оригіналу може стати в перекладі мертвою схемою. А це багато в чому залежить від творчої відтворювальної діяльності перекладача.

Усі ці завдання значно ускладнюють переклад, адже не завжди перекладачеві вдається у якійсь, на перший погляд, здавалося б, незначній деталі, художньому образі чи ситуації побачити і розкрити ту глибину внутрішніх почуттів і думок, які

автор оригіналу поклав у змалювання героїв, їхнього внутрішнього світу чи явищ навколишньої дійсності.

Визнання Лу Сіня як основоположника нової реалістичної літератури Китаю, сприяв вихід у світ збірки “Поклик” (“呐喊” – Nàhǎn), у яку ввійшли твори, написані в період 1918–1922 років (“Щоденник божевільного” (“狂人日记” – Kuáng rén rìjì), “Кун І-цзі” (“孔乙己” – Kǒng Yǐjǐ), “Ліки” (“药” – Yào), “Справжня історія А-К’ю” (“阿Q正传” – A Q zhèngzhuàn), “Рідні місця” (“故乡” – Gùxiāng), “Маленька пригода” (“一件小事” – Yíjiàn xiǎoshì), “Блиск” (“白光” – Bái guāng), “Свято Літа” (“端午节” – Duānwǔjié) та ін.). У творах збірки письменник постає гнівним викривачем феодалізму з його поневоленням людини, темрявою та забобонами [1, с. 15].

Про Лу Сіня можна сказати, що в його творчості глибше та повніше, ніж у творчості його сучасників, відображенні його час, його епоха. Його творчість усіляко сприяла зміні, реформуванню та оновленню життя китайського народу. Адже, основною заслугою Лу Сіня є психологічне зображення найбільш негативних сторін життя китайського суспільства. Змальовуючи образи простих, забитих і темних людей, письменник змушував читачів серйозно замислитися над долею своєї країни, свого народу. Він доводив, що джерелом соціальної нерівності є класові відносини у суспільстві, сама система державного устрою Китаю. Нещадно правдивий реалізм, гостра критика суспільного зла в умовах китайської дійсності – найцінніші сторони творчості Лу Сіня [9, с. 20].

У квітні 1918 року в журналі “Нова молодь” (“新青年” – Xīnqīngnián), було опубліковане оповідання Лу Сіня “Щоденник божевільного” (“狂人日记”) – історичний документ, який поклав кінець середньовічній та став першим твором нової літератури.

Лу Сінь увів у літературу неприкрашену дійсність, нових героїв – простих людей. Письменник відкрив очі китайцям на них самих. Лу Сінь непощадно викривав непристойність, жорстокість та соціальну несправедливість, з якими йому доводилося зіштовхуватися на кожному кроці. Лу Сінь кинув відкритий виклик людиноненависному свавіллю, викрив *людожерні звичаї феодального устрою та реакційну сутність конфуціанської моралі*. “Божевільний” зробив жахливе відкриття – люди їдять людей. Вони їдять їх скрізь, вони, виявляється їли їх завжди. Тож, образ божевільця бачиться в образах *“людина їсть людину”*.

У кожному, з ким зустрічається “божевільний” на своєму шляху, він бачить людоджерів, які, як йому здається, мають намір і бажання з’їсти його. Лу Сінь, як ми визначили, не вдавався до описів природи, змалювання зовнішності героїв. В оповіданні простежуємо те, що Лу Сінь був майстром деталі. Головне, на що необхідно звернути увагу під час аналізу оповідання – це сцени *викриття “божевільним” людоджерів*, які пов’язані зі змалюванням Лу Сінем *очей* усіх, хто хотів заподіяти герою щось лихе. Адже очі – дзеркало душі людини. Лу Сінь писав: “...треба дуже скупо змальовувати риси людини і більш за все приділяти увагу її очам. Це дуже правильно. Зовсім даремно описувати до дрібниць лице, волосся і тому подібне. Я весь час вчуся такого методу...” [3, с. 90].

На прикладах можна проілюструвати сцени, у яких автор змальовує очі та дивні погляди людей, що викривають людоджерні звичаї феодального устрою.

1) 赵贵翁的眼色便怪：似乎怕我，似乎想害我 [10, с. 4]. *Сусід Чжао зміряв мене якимсь дивним поглядом: чи то він злякався мене, чи наміряється заподіяти мені щось лихе* [5, с. 17].

Що до цього прикладу (1), то варто вказати на те, що вираз 眼色便怪 yǎnsè biànguài означає – *робити дивний натяк очима*. І Чирко дає свій варіант – *зміряв мене якимсь дивним поглядом*. Проте, незважаючи на це, перекладачеві вдалося зберегти і передати смислове значення задуму автора.

2) 前面一伙小孩子，也在那里议论我；眼色也同赵贵翁一样 [10, с. 6]. *Діти, що ватагою бігли попереду, теж говорили про мене. Вони кидали в мій бік такі самі дивні погляди, як і Чжао Гуйвень* [5, с. 17].

У цьому прикладі (2), так само як і у попередньому (1), ми можемо помітити, що перекладач, на відмінну від Лу Сіня, надає лексиці більшого стилістичного забарвлення, більшої виразності. Якщо у другому прикладі автор переклав слово 眼色 як *зміряти поглядом*, то в останньому прикладі він вжив контекстуальний синонім до виразу 眼色 і переклав його як *кидати дивні погляди*. Такі прийоми викладення допомагають перекладачеві уникнути повторів та розширюють лаконізм Лу Сіня.

Лу Сінь також вживає слово 眼睛 yǎnjīng – *очі*, яке є синонімом до 眼色:

3) 但是小孩子呢？何以今天也睁着怪眼睛，似乎怕我，似乎想害我 [10, с. 6]. *Але діти? Чому ж сьогодні вони так дивно позирали на мене? Чи то боялися, чи замишляли щось лихе?* [5, с. 17].

У наведеному прикладі (3) 睁着怪眼睛 zhēngzhe guài yǎnjīng означає з *подивом витарацити очі*. Знову ж таки І. Чирко не повторюється і дає цілком еквівалентний оригіналові переклад – *дивно позирати*. Але, на противагу розповідному реченню Лу Сіня, перекладач використав питальні речення, що надають більшої емоційності та яскраво відтворюють внутрішні переживання і страх героя, його хвилювання.

4) 打他儿子，嘴里说道：“老子呀！我要咬你几口才出气！”他眼睛却看着我。我出了一惊，遮掩不住 [10, с. 8]. *Вона лупцювала свого сина і промовляла: “Я тобі покажу! Не заспокоюся, поки не покусая тебе!” А очі її в цей час були спрямовані на мене. Я не міг приховати свого переляку* [5, с. 18].

У прикладі (4) у перекладача не виникло особливих труднощів з перекладом, він не вжив стилістично забарвлених слів чи виразів, а просто та ясно передав слова автора оригіналу засобами української мови. Можна лише помітити, що у цьому (4) та попередньому (3) прикладах перекладач вжив лексику більш розмовного характеру: *вона лупцювала... (4), дивно позирали... (3)*, що також надає більшої експресивності.

У вислові “我要咬你几口才出气!” – “**Не заспокоюся, поки не покусая тебе!**”, слово 出气 chūqì означає *вилити свій гнів, зривати злість на комусь*. Перекладач змінив його на не заспокоюся. Але для більш точного відтворення та підсилення виражального ефекту, доречніше було б зберегти це значення у перекладі і подати це речення як: “*Аби вилити свій гнів, мені потрібно покусати тебе!*”. Можна говорити, що у цьому випадку перекладач вдався до конкретизації.

В аналізі названого оповідання варто також звернути увагу на винятково мовні аспекти перекладу, тобто на прийоми та мовні засоби, якими користується перекладач і, які стосуються його власного творчого підходу у передачі іншомовного твору засо-

бами рідної мови. Говорячи про творчий підхід, необхідно вказати, що І. Чирко часто вдається до *конкретизації*. Тобто, перекладаючи оповідання, він виходить за межі того, що міститься у тексті, доповнює його, докреслює, уточнює деталі, про які не говорить автор оригіналу, що призводить до спотворення стилю автора і не дає змогу його відтворення повною мірою. Прийомами конкретизації перекладач надає оповіданню яскравішого стилістичного забарвлення, що досягається завдяки розширеній описовості, експресивно-емоційній, розмовно-просторічній лексиці, іноді використовуючи лексику грубого та лайливого характеру. Наведемо приклади, в яких перекладач найкраще проявляє свій творчий підхід:

1) 交头接耳的议论我·又怕我看见 [10, с. 6]. *Пошепки перемовлялися, нишком поглядаючи в мій бік, чи я не помітив цього* [5, с. 17].

У цьому реченні (1) перекладач розширює речення, додаючи від себе фразу – нишком поглядаючи в мій бік, якої немає в тексті оригіналу, проте це ніяк не змінює його змісту.

2) ...他们村里的一个大恶人·给大家打死了 [10, с. 8] ...*в їхньому селі люди гуртом вбили одного злочинця, що кілька років не давав їм спокою* [5, с. 18].

В оповіданні Лу Сінь ніде не говорить про те, що цей злочинець *кілька років не давав їм спокою*. Знову ж таки, це творча фантазія перекладача. Але вона не несе у собі ніякого додаткового стилістичного забарвлення, яке підкреслювало, розширювало чи доповнювало б ідею автора, тому у цьому реченні її можна упустити. Можемо сказати, що до сприйнятого смислового спектру перекладач додав ще деякі власні значення, яких не мав на увазі автор.

3) 最好是解下腰带·挂在梁上·自己紧紧勒死 [10, с. 24]. *Найкраще для мене – це зняти пояс, перекинути його через бантину і, встромивши голову в зашморг, міцніше затягнути* [5, с. 22].

У цьому прикладі (3) І. Чирко доповнив речення і дещо змінив його. Якщо дослівно перекласти речення оригіналу, то вийде – *найкраще зняти пояс, заціпити його за перекладену і повіситися*. І. Чирко не вжив слово 勒死 lēisǐ – *повіситись, задушитись*. У його перекладі воно дещо завуальоване. Та коли реципієнт прочитає – *встромивши голову в зашморг, міцніше затягнути*, відразу зрозуміє про що мовиться.

Іноді трапляються випадки, коли перекладач у процесі відтворення тексту оригіналу використовує невідповідні засоби рідної мови, що призводить до зміни задуму автора. Частіше такі невідповідності трапляються на морфологічному рівні. Розглянемо речення, в яких можна простежити невідповідності у перекладі:

1) 劳君远道来视 [10, с. 2]. *Даремно ви дали такого гака* [5, с. 16].

У цьому реченні (1) перекладач неправильно передав значення слова 劳 *láo*, яке перекладається як *виражати подяку*. Він передав його як *даремно*. Автор вжив слово книжної мови (劳 *láo*) аби виразити повагу у своєму звертанні до гостя (а враховуючи контекст оповідання – до самого себе). Для передачі шанобливого ставлення Лу Сінь також використав слово 君 *jūn* – *пане, Ви*. Натомість, І. Чирко – просторічну лексику і цим надав реченню більш розмовного характеру, що передає зневажливе ставлення до особи. Слову 远道 *yǎndào* – *далекий шлях*, перекладач надав стилістичного забарвлення і подав як *дати гаку*, яке належить радше до розмовної мови. Тож переклад цього

речення невдалих. Доречніше було б перекласти його як: *Ми Вам дуже вдячні за те, що пройшли такий далекий шлях, аби провідати нас.* У такому реченні виражається шанобливе ставлення до особи.

Проведений аналіз перекладу оповідання Лу Сіня “Щоденник божевільного”, дає підстави зробити висновок про те, що у деяких випадках у перекладача не виникає труднощів, пов’язаних з рецепцією та передачею індивідуальної своєрідності стилю автора. Він вдало підібрав лексику і за допомогою різних стилістичних прийомів та фігур надав їй такого стилістичного забарвлення, яке вдало передає глибину думок та покладений у зміст задум автора. Проте трапляються моменти, коли неможливо абсолютно точно відтворити та передати усі особливості індивідуального стилю письменника засобами української мови.

Невдалі аспекти перекладу більше пов’язані з суб’єктивними чинниками. Найкраще це проявляється у тих моментах, коли лаконізм, характерний творчому методу Лу Сіня, набуває розширення в І. Чирка, завдяки додатковій описовості та наданням нейтральній, у більшості випадків, лексиці автора яскравого стилістичного забарвлення, яке перекладач досягає завдяки використанню експресивно-емоційної, розмовно-просторічної лексики, іноді, використовуючи лексику грубого та лайливого змісту. Доволі часто український перекладач вдається до конкретизації, вводить питальні та окличні речення, яких немає у тексті оригіналу, які виражають чуттєвий стан героя та виступають формою передачі тонких емоційно-експресивних відтінків. Це все свідчить про творчий підхід І. Чирка. Усі прийоми, які застосував перекладач, призводять до адаптації тексту оповідання в іншолітературному контексті. Але, все ж таки, конкретизація до якої вдається перекладач в окремих випадках зумовлює викривлення індивідуальної своєрідності оригіналу. Це ми спостерігаємо, коли до сприйнятого смислового спектру І. Чирка додає свої власні деталі, значення, яких не мав на увазі автор.

До об’єктивних недоліків відносимо моменти, коли перекладач не знаходить відповідних засобів вираження в українській мові, або використовує помилкові слова, які не відповідають значенням слів, що вжив автор оригіналу. А це неминуче призводить до втрати певного обсягу інформації та неможливості зберегти і точно відтворити індивідуальний стиль автора. Перекладачу не завжди й не скрізь вдавалося глибоко проникнути у психологію творчості і відтворити індивідуальну специфіку автора оригіналу.

Та, все ж, у перекладі наявні моменти, в яких перекладачеві певною мірою вдалося зберегти та адекватно передати індивідуальний стиль автора, використовуючи нейтральну лексику та лаконізм викладу, властивий художньому стилю Лу Сіня.

Даючи загальну характеристику аналізу перекладеного оповідання можемо сказати, що загалом переклад І. Чирка відтворює ідейно-образну суть першотвору через відображення його семантико-стилістичної структури. Майже усі важливі складники оригіналу в їх взаємозв’язках між собою і художньою цілісністю твору відтворені у перекладі.

Звичайно, проведене дослідження не претендує на вичерпність у висновках. Адже сприйняття та аналіз будь-якого іншомовного твору не вичерпується лише однією інтерпретацією, не допускає однозначного розуміння. Оскільки значення – це те, що

твір означає для різних читачів. Прагнучи зрозуміти твори письменників, перекладач чи реципієнт можуть надавати словам та мові оригіналу такого значення, яке не спадало на думку їхнім авторам. Тож, різні люди можуть перекласти одне й те ж речення чи слово по-різному, вкладаючи у нього власне значення. А це, своєю чергою, засвідчує неможливість абсолютно точного відтворення авторського стилю.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Ворона Г. М. Лу Сінь – основоположник нової реалістичної літератури / Г. М. Ворона. – К., 1952.
2. *Лу Сінь*. Избранное / Лу Сінь : [пер. с кит.]. – М. : Гослитиздат, 1956.
3. *Лу Сінь*. Избранное / Лу Сінь : [пер. с кит.]. – М. : Художественная литература, 1989..
4. *Лу Сінь*. Рассказы и статьи / Лу Сінь : [пер. с кит.]. – М. : ГИХЛ, 1950.
5. *Лу Сінь*. Твори / Лу Сінь : [пер. з китайської І. Чирко] ; [2-ге вид. перекладу]. – К. : Дніпро, 1981.
6. Петров В. В. Лу Сінь. Очерки жизнь и творчества / В. В. Петров. – М., 1960.
7. Позднеева Л. Д. Лу Сінь. Очерки жизни и творчества / Л. Д. Позднеева. – М., 1957.
8. Овсяннико-Куликовский Д. Н. Литературно-критические работы: в 2 т. / Д. Н. Овсяннико-Куликовский. – М. – Т. 2. – 1989.
9. Федоренко Н. Т. Великий китайський спісатель Лу Сінь / Н. Т. Федоренко. – М., 1953.
10. 杨宪益 鲁迅小说选 – 北京: 外文出版社, 2000

*Стаття: надійшла до редакції 15.10.2010
прийнята до друку 15.11.2010*

THE FEATURES OF PRESERVATION AND TRANSMISSION OF INDIVIDUAL STYLE IN LU XUN'S SHORT FICTION (BASED ON "MAD MAN'S DIARY")

Dariia Pidmogylna

*Kyiv National Linguistic University,
Far East Languages and Civilizations Department,
5/17, Laboratorna Str., Kyiv, Ukraine, 03680,
tel.: (067) 296 00 13, e-mail: bosik-xuesheng@mail.ru*

Was made an attempt to investigate the possibility of reproduction of stylistic peculiarities of the short fiction written by famous Chinese writer Lu Xun at an ideological, imaginative and language levels. Traced the features of preservation and transmission of individual writer's style in Ukrainian translation by Ivan Chirko.

Key words: individual style, stylistic peculiarities, Lu Xun, problems of translation.

**ОСОБЕННОСТИ СОХРАНЕНИЯ И ПЕРЕДАЧИ
ИНДИВИДУАЛЬНОГО СТИЛЯ МАЛОЙ ПРОЗЫ ЛУ СИНЯ
В УКРАИНСКОМ ПЕРЕВОДЕ
(НА ПРИМЕРЕ РАССКАЗА “ДНЕВНИК СУМАСШЕДШЕГО”)**

Дарья Пидмогильна

*Киевский национальный лингвистический университет,
кафедра языков и цивилизаций Дальнего Востока,
ул. Лабораторная, 5/17, Киев, Украина, 03680,
тел.: (067) 296 00 13, e-mail: bosik-xuesheng@mail.ru*

Исследована возможность воссоздания стилистических особенностей малой прозы известного современного писателя Китая – Лу Сяня на идейно-образном и языковом уровнях. Прослежены особенности сохранения и передачи индивидуального стиля писателя в украинском переводе Ивана Корнеевича Чирка.

Ключевые слова: индивидуальный стиль, стилистические особенности, Лу Сянь, проблемы перевода.